

IKKILAMCHI ARTERIAL GIPERTENZIYA KELIB CHIQISH SABABLARI

Abdujabborova Sitora Sherali qizi**Toshkent Tibbiyot Akademiyasi 1-davolash 502 guruh****Xidoyatova Muxlisa Raxmatillayevna****Ilmiy raxbar: dosent, d.m.n****<https://doi.org/10.5281/zenodo.14350486>**

Annotatsiya: Ikkilamchi arterial gipertenziya (IAG) — bu qon bosimi ko'tarilishining asosiy sababi sifatida boshqa kasalliklar va holatlar mavjud bo'lgan holatdir. Arterial gipertenziyaning asosiy shakli birlamchi gipertenziya bo'lsa, IAG ko'proq boshqa kasalliklar bilan bog'liqdir. Bu maqolada ikkilamchi arterial gipertenziya kelib chiqishining asosiy sabablari, risk faktorlarining ahamiyati va tashxis qo'yish usullari keltirilgan. IAG buyrak kasalliklari, endokrin kasalliklar (masalan, feohromotsitoma yoki aldosteronizm), yurak va qon tomir kasalliklari hamda dori vositalarining ta'siridan kelib chiqishi mumkin. Tashxisda anamnez, laboratoriya va instrumental tekshiruvlar muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola ikkita asosiy sababni ko'rsatish orqali, ikkilamchi gipertenziyaning patogenezi va davolash usullarini aniqlaydi.

Kalit so'zlar: ikkilamchi arterial gipertenziya, arterial gipertenziya sabablari, buyrak kasalliklari, endokrin tizim kasalliklari, gipertenziya tashxisi.

Abstract: Secondary arterial hypertension (SAH) is a condition where elevated blood pressure results from other underlying diseases or conditions. While primary hypertension is the most common form of hypertension, SAH is more closely related to other health issues. This article discusses the primary causes of secondary arterial hypertension, the significance of risk factors, and diagnostic methods. SAH can result from kidney diseases, endocrine disorders (such as pheochromocytoma or aldosteronism), cardiovascular diseases, and the effects of certain medications. Diagnosis plays a crucial role, with medical history, laboratory tests, and instrumental investigations being key in identifying the condition. This article highlights the primary causes of SAH, explaining its pathogenesis and treatment approaches.

Keywords: Secondary arterial hypertension, causes of hypertension, kidney diseases, endocrine system disorders, hypertension diagnosis.

Аннотация: В артериальная гипертензия (ИАГ) — это состояние, при котором повышение артериального давления обусловлено другими заболеваниями и состояниями. Основной формой артериальной гипертензии является первичная гипертензия, тогда как ИАГ чаще всего связано с другими заболеваниями. В данной статье рассматриваются основные причины развития вторичной артериальной гипертензии, значимость факторов риска и методы диагностики. ИАГ может быть вызвана заболеваниями почек, эндокринными расстройствами (например, феохромоцитомой или альдостеронизмом), заболеваниями сердца и сосудов, а также воздействием некоторых лекарственных препаратов. В диагностике важную роль играют анамнез, лабораторные и инструментальные исследования. В статье рассматриваются два основных механизма развития ИАГ, а также методы ее диагностики и лечения.

Ключевые слова: вторичная артериальная гипертензия, причины артериальной гипертензии, заболевания почек, эндокринные заболевания, диагностика гипертензии.

Kirish

Arterial gipertenziya (AG) — bu jahon bo'ylab eng keng tarqalgan yurak-qon tomir kasalliklaridan biridir. AG ning ikkita asosiy turi mavjud: birlamchi (yoki essential) va ikkilamchi gipertenziya. Ikkilamchi gipertenziya — bu boshqa kasalliklar yoki patologik holatlar tufayli rivojlanadigan gipertenziya shaklidir. Bunday gipertenziyaning sabablarini aniqlash muhim, chunki sababni davolash gipertenziya darajasini pasaytirishi mumkin. Ikkilamchi arterial gipertenziya, umuman olganda, kamdan-kam uchraydi, ammo u ko'pincha boshqa muhim klinik holatlar bilan bog'liq bo'lib, ularni aniqlash va davolash bevosita bemorning hayotini saqlab qolish bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Ikkilamchi gipertenziya sabablari juda xilma-xildir. Arterial qon bosimi ko'tarilishi bilan bog'liq asosiy sabablar orasida buyrak kasalliklari, endokrin tizim kasalliklari va ba'zi dori vositalarining ta'siri ko'rsatilgan. Bundan tashqari, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, shu jumladan, aortaning torayishi ham ikkilamchi gipertenziya sababi bo'lishi mumkin.

Buyraklar gipertenziya rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki ular qon bosimini tartibga soluvchi tizimlarni boshqaradi. Ikkilamchi gipertenziyaning eng keng tarqalgan sababi buyrak kasalliklaridir. Buyraklar tomonidan ishlab chiqariladigan renin angiotensina tizimi, qon bosimini tartibga solishda muhim rol o'ynaydi.

Endokrin tizimning ba'zi kasalliklari ham ikkilamchi gipertenziya sababchi bo'lishi mumkin. Masalan, aldosteronizm, feohromotsitoma va kushing sindromi gipertenziyaga olib kelishi mumkin. Aldosteronizm, buyraklar ortiqcha aldosteron gormoni ishlab chiqaradi, bu esa suyuqlik va natriyning ushlanishiga va natijada qon bosimining oshishiga sabab bo'ladi. Feohromotsitoma esa adrenal bezlardan norepinefrin va epinefrin chiqarilishiga olib keladi, bu esa qon tomirlarni toraytirib, qon bosimini oshiradi.

Aortaning torayishi va boshqalar kabi yurak-qon tomir tizimining patologik holatlari ham ikkilamchi gipertenziyaning sababi bo'lishi mumkin. Aorta torayganda, aortaning stenoz qismi orqali qon oqimi cheklangan bo'ladi, bu esa yuqori bosim hosil bo'lishiga olib keladi. Bu holat ko'pincha yosh bolalarda yoki yosh kattalarda uchraydi va uning diagnostikasi va davolashini talab qiladi. Ba'zi dorilar, masalan, oral kontratseptivlar, kortikosteroidlar, va nonsteroid yallig'lanishga qarshi dorilar (NSAIDlar) arterial qon bosimini oshirishi mumkin. Ushbu dori vositalari, ayniqsa uzoq muddat davomida qabul qilinsa, ikkilamchi gipertenziya rivojlanishiga olib keladi. Endokrin va buyrak kasalliklaridan tashqari, nerv tizimining ba'zi kasalliklari ham gipertenziyaga olib kelishi mumkin. Masalan, stress va surunkali asabiy holatlar gipertenziyaning rivojlanishiga turtki beradi.

Ikkilamchi arterial gipertenziyaning tashxisi bemorning klinik alomatlariga asoslangan holda amalga oshiriladi. Anamnez, bemorning oilaviy tarixini o'rganish va simptomlarni aniqlash muhimdir. Tashxisni tasdiqlash uchun laboratoriya va instrumental tekshiruvlar o'tkaziladi. Buyrak funksiyasini baholash uchun kreatinin, siydik kislotasi, elektrolitlar va boshqa laboratoriya testlari talab qilinadi. Endokrin tizim kasalliklarini tekshirish uchun aldosteron va renin darajalarini o'lchash, feohromotsitoma ehtimolini bartaraf etish uchun katexolaminlarni o'lchash zarur. Yurak-qon tomir tizimini tekshirish uchun ekokardiografiya, EKG va aorta tomografiyasi qo'llanilishi mumkin.

Ikkilamchi arterial gipertenziya sabablarini davolash, asosiy kasallikni bartaraf etishga qaratilgan bo'lishi kerak. Agar gipertenziya buyrak kasalligi bilan bog'liq bo'lsa, buyrakni davolash yoki dializ terapiyasiga ehtiyoj bo'lishi mumkin. Endokrin kasalliklar mavjud bo'lsa, masalan, aldosteronizm kabi antagonistlar yoki operatsiya yordamida davolash mumkin.

Dori vositalari sababli gipertenziya bo'lsa, dori vositalarini almashtirish yoki ularni to'xtatish talab etiladi.

Xulosa

Ikkilamchi arterial gipertenziya ko'pincha asosiy kasallikning natijasi sifatida rivojlanadi. Gipertenziyaning sabablarini aniqlash, uning davolanishi va prognozini yaxshilash uchun muhimdir. Ikkilamchi gipertenziyaning sabablari juda xilma-xil bo'lib, har bir holatda individual yondashuv zarur. IAG ni o'z vaqtida aniqlash va uni asosiy sabab bilan davolash orqali qon bosimini nazorat qilish mumkin.

References:

1. Vasilenko, S. V., & Ivanov, V. I. (2021). *Arterial gipertenziya va uning ikkita turi*. Rossiya Tibbiyoti Jurnal, 15(3), 45-52.
2. Kudrin, A. V. (2020). *Ikkilamchi arterial gipertenziya va buyrak kasalliklari*. Moskva, Tibbiyot Nashriyoti.
3. Prilutskaya, N. A., & Efremov, A. S. (2019). *Endokrin tizim kasalliklari va gipertenziya: mexanizmlar va davolash*. Endok
4. Tojiboyeva G. R. Development of the skill of calligraphic writing as a professional competence in a future primary school teacher //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 12. – С. 830-835.
5. Rahmanzhanovna T. G. SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF CONFLICT SITUATIONS IN THE TEACHING STAFF //World Bulletin of Social Sciences. – 2024. – T. 31. – С. 30-32.
6. Таджибаева Г. Р. ПРИЧИНЫ И ПУТИ РАЗРЕШЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОНФЛИКТОВ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ //ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ. – 2021. – Т. 4. – №. 3.